

Dovidenja u SC-u!

[BLOK]

Nakon što je izgrađen novi velesajam u Novom Zagrebu, za napušteni prostor Zagrebačkog velesajma interes je pokazalo Sveučilište, sa željom da se tu osnuje Tehnički muzej, ali i studenti, sa željom da se osnuje Studentski centar. To nije nikakva novina, on postoji i u drugim državama. Sad su tu bila dva interesa, svaki je htio cijeli prostor za sebe. Međutim, ovo je bilo vlasništvo grada Zagreba, a gradonačelnik Holjevac je rekao da to treba dati studentima, dok je predsjednik Vlade Mika Šipiljak zagovarao da pripadne Sveučilištu. Stvaranje kompromisa je trajalo godinu dana, dok nije završeno "pola-pola". Veliku je ulogu odigrao Baćun, direktor Velesajma, koji je zagovarao da prostor pripadne studentima. Operativni dio poslova je odradivao i javno nastupao profesor Rikard Štajner, šef Plana Grada Zagreba, koji je poslije bio i sveučilišni profesor. Vidite o kojim ekipama se radi i o kojim sudarima.

(...) Studenti su dobili ovaj prostor, ali studenti su osvojili ovaj prostor! To je jača riječ i veća istina. Prvi put je osnovana studentska ustanova, po zakonu o ustanovama, koja je imala sva svojstva kao i druge ustanove. Danas i oduvijek! Mi smo bili nositelji projekata, investicija, načina na koji ćemo adaptirati jedan velesajamski sadržaj u sadržaj za studente. To je najsretnija okolnost, da sam ja kao student mogao kompetentnije prosuditi što nas zanima nego netko izvan studentskog mentaliteta.

Odjednom je SC doista postao središte studenata i njihovih aktivnosti. Osjećali smo da idemo u svoju kuću, tu ćemo se vidjeti, plesati, gledati kazalište, filmove.

– Vlatko Škarica, prvi direktor SC-a, u to vrijeme student Filozofskog fakulteta u razgovoru s Branimirom Lazarin i Vesnom Vuković

Otrenutno vrlo aktualnim "ekscesnim" situacijama, u kojima su se zbog niza vanjskih okolnosti naše pojedine kulturne institucije, saznajemo uglavnom kroz medijske osvrte kratkog daha. Tako smo problematiku nemogućnosti provođenja izložbenog programa Galerije Forum, (neuspjeli) pokušaj zatvaranja Galerije Nova, gostovanje Svjetske nogometne federacije pod pokroviteljstvom multinacionalne kompanije Coca-Cola u Muzeju suvremene umjetnosti ili pak "gostovanju" HDZ-a tijekom izborne noći u 2011. u Hrvatskom društvu likovnih umjetnika pratili partikularno i sporadično, bez analize šireg konteksta, u žutim rubrikama "spektakla". Jedno je sigurno: svjedočimo dubokoj materijalnoj krizi, u kojoj su se našle javne kulturne institucije. Tu kriznu situaciju valja promatrati u širem društveno-političkom kontekstu, kao rezultat neoliberalne politike koja javne institucije tjeraju da preuzimaju korporativne modele upravljanja.

Zagrebački Studentski centar, osnovan je kao sveučilišna institucija 1957. godine, da bi u tri desetljeća postao jedna od najživljih i najvažnijih kulturnih institucija u Zagrebu, ali i u čitavoj tadašnjoj državi. Teatar & TD, Galerija SC, Muzički salon, MM centar bili su generatori nove umjetnosti, s brojnim iskoracima preko disciplinarnih, ali i prostornih okvira, a danas uživaju status (nekoć) kulturnih mjesto. Uglavnom, njihova estetska valorizacija je odradena, a njihovo mjesto u povijestima pojedinih umjetnosti zagarantirano. U historizaciji urbane kulture ne može se preskočiti SKUC, Radio 101, Polet, a časopisi Razlog, Teku, Gordogan nezaobilazni su kao prilog teorijskoj produkciji. Međutim, pitanje funkciranja SC-a (upravljanja, unutarnjeg funkciranja, ali i, recimo, odnos Grada Zagreba prema ovoj instituciji) ostalo je zamućeno, a od 1990-ih ono je mjesto stalne krize (poslovanja) koja polako, pa sve brže, eutanazira i njegovu društvenu funkciju.

Ovdje okupljeni tekstovi proizašli su iz istraživanja SC-a koju smo u formi radnih sastanaka sa zaposlenicima, nekadašnjim akterima, studentima i vanjskim stručnjacima provodili tijekom prošle godine. Radni sastanci bili su organizirani u tri tematska bloka: prvi se bavio strukturalnim promjenama koje su SC zadesile 1990. i 2000. godine, drugi kulturnim pogonima (Teatar & TD, Galerija SC, MM centar) kao mogućim mobilizacijskim točkama, a posljednji propitivanjem aktualnog odnosa Kulture promjene i intersektorske suradnje. Pritom smo SC promatrati kao cjelinu, u kojoj je kultura jedan od segmenata u većoj strukturi, koju možemo nazvati pogonom; zanimalo nas je u kojoj vezi su bile, jesu i mogu biti kulturna proizvodnja i studentski servisi (zapošljavanje, prehrana, smještaj). Upravo je takav pogled na SC ono što nedostaje u posljednjih 20 godina i jedino se kroz takvu prizmu može govoriti o očuvanju SC-a i kulturne proizvodnje kao javnog dobra.

Prilozi su zamišljeni kao prvi koraci ili nacrt za dublju sistemsku analizu i utoliko otvaraju nekoliko ključnih smjera, koji su u svakom govoru o SC-u, bilo da je riječ o njegovoj historizaciji, estetskoj valorizaciji ili analizama "gubitničkog" poslovanja prešućivani. Važno nam je bilo proširiti govor o SC-u izvan ovih uskih i štetnih okvira na pitanje isprepletenosti krize SC-a s procesima komodifikacije studentskog standarda, nanovo otvoriti pitanje uloge studenata koji su nekad bili aktivni sudionik u proizvodnji, pa i organizaciji rada SC-a – da bi danas u tom prostoru postali gotovo isključivo pasivni potrošači, inzistirati na društvenom značaju javnog dobra, skicirati medijsku reprezentaciju SC-a kroz analizu arhivskih materijala, ali i skrenuti pozornost na riječki slučaj studentske kulture i ostvariti mogućnost za "zoom out" s lokalne razine, na širu sliku koju oblikuju povezani procesi prekarizacije rada (kako onog studentskog, tako i u kulturi), komodifikacije kulture kroz prisvajanje studentske kulture kao brenda i privatizacije javnih resursa. ■

SC: od posebnog društvenog interesa do komodifikacije

Zadovoljenje društvenih, kulturnih i bazičnih potreba studenata prepušteno je SC-u koji je, pak, nemilosrdno prepušten logici profita

Andrea Milat

Stožerna ustanova studentskog standarda i socijalne sigurnosti studenata¹ Sveučilišta u Zagrebu, Studentski centar, u drugom je sanacijskom postupku čiji pozitivan ishod ne očekuje nitko tko smatra da su obrazovanje i znanost javno dobro koje treba pripadati društvu. Znanost i obrazovanje u kapitalističkim društvenim urednjima nisu ni na kakvoj listi prioriteta, osim možda na onoj za hitnu rasprodaju javnih dobara. Ma koliko nam se činilo izlizanim započinjati opis problema na makrosocijalnoj razini i dalje je jedino takvom analizom moguće u potpunosti razumjeti zašto se i dalje bavimo ovim temama, a da ne ulazimo u prevladavajući diskurs o korupciji.

Studentski centar ustrojbena je jedinica Sveučilišta u Zagrebu koji je svojim djelovanjem zadovoljavalo intelektualne, kulturne i društvene potrebe studenata i ostale zainteresirane javnosti. Centar je nastao na ideji krovne studentske omladinske organizacije – Sveučilišnog odbora Saveza studenata Jugoslavije u Zagrebu (SOSS) 1957. godine², a do raspada Jugoslavije ostao je “radnom organizacijom od posebnog društvenog interesa” zbog osobita i osjetljiva područja koje pokriva svojom djelatnosti – studentski standard. Formalno pravno gledano, ta je institucija naslijednik Uprave za socijalnu i zdravstvenu zaštitu studenata, a studentski standard je krovni termin za skupinu nekoliko socioekonomskih prava (smještaj, prehrana, studentski rad, kultura, sport te “društveni i osobni standard studenata”) koja su nužna da bi se sveučilišna funkcija – ona visokog obrazovanja – mogla ispunjavati. Godine 1973. SC osniva OOUR-e, “osnovne organizacije udruženog rada” i najniže poslovne pravne subjekte u Jugoslaviji, koji preuzimaju brigu o tim funkcijama studenata. OOUR-i su bili asocijacije slobodnih proizvođača, mehanizam povećanja efikasnosti pri vredu u društvenom sektoru. To je bio osnovni oblik udruženog rada u kome radnici, neposredno i ravnopravno obavljajući privrednu ili drugu društvenu djelatnost i radeći sredstvima u društvenom vlasništvu, ostvaruju svoja društveno-ekonomска i druga samoupravna prava i odlučuju o drugim pitanjima svojeg društveno-ekonomskog položaja.

OBRAT PO UNIVERZIJADI

Uspjesi i značaji koje je u prošlosti ostvarivao SC, u prvih 30 godina svog postojanja, izravno su povezani s društveno-ekonomskim ustrojstvom koje je tada bilo dominantno i koje je omogućavalo i poticalo razvoj djelatnosti koje su izgradile kultna mjesta SC-a. Jedina djelatnost SC-a koja od osnutka donosi značajne prihode jest Studentski servis, osnovan 1958. godine, pripajanjem dotad samostalnog Biroa za zapošljavanje. Zbog sveprimjenjivanog načela *solidarnosti* od zarade koju je ostvarivao financiralo se “intelektualne, znanstvene, kulturne, duhovne i društvene potrebe studenata”. Iz zarade se financiralo i izgradnju novih smještajnih kapaciteta, novih restorana te kulturnih i sportskih objekata. Najveći procvat ulaganja u SC dogodio se za vrijeme Univerzijade. Tih godina SC još uvijek, usprkos krizi s početka osamdesetih, ostvaruje veliku zaradu od Student servisa i dijelom tih sredstava financira i izgradnju kapaciteta za Univerzijadu. S gašenjem svjetala Univerzijade, gasi se i svjetla budućnost SC-a.

U to vrijeme najvećih ulaganja, velike zarade i velike kulturne važnosti SC-a dogada se i prvi po redu prosjed studenata radi prehrane koji iz današnje perspektive finansijskih problema SC-a označava simboličku prekretnicu u njegovom poslovanju, ali i u odnosu države spram SC-a. Iako su optužbe na račun studenata da se uključuju u politički život samo kad se radi o pitanjima prehrane i cijena u menzi zasnovane na

Iako su optužbe na račun studenata da se uključuju u politički život samo kad se radi o pitanjima prehrane i cijena u menzi zasnovane na površnim uvidima, veze između rasta cijena prehrane i kriza na makroekonomskom planu treba propitati

površnim uvidima, veze između rasta cijena prehrane i kriza na makroekonomskom planu treba propitati, kao i učinke instrumentalizacije studentske populacije. Prema arhivskim podacima SC-a prikupljenima u knjizi *Pola stoljeća Studentskog centra u Zagrebu (1957-2007)* autora arhivara SC-a Tomislava Čorića, zagrebački SC broji minimalno četiri prosvjeda zbog prehrane. Drugi prosvјed protiv povećanja cijena prehrane dogodio se 1986. kad su pripreme za Univerzijadu već debelo napredovale, a oči javnosti već bile usmjere na SC-u.

Turbulentnost u poslovanju te godine odrazila se negativno na uvjete stanovanja i prehrane studenata (1985. OOUR Prehrana podiže cijene), što je dovelo do prosvjeda u Studentskom domu Stjepan Radić. Kako ništa ne bi poremetilo pripreme za Univerzijadu, studentima je obećano ispunjenje svih zahtjeva. Cijene prehrane vraćene su na staro, a radi poboljšanja usluga zaposleno je 36 novih radnika te doneseno više mjera za kvalitetniju prehranu studenata. Izvješće o radu OOUR-a Društvena prehrana studenata bilježi da nakon ispunjenja zahtjeva i uključivanja studenata u rad OOUR-a nije bilo kasnijih prigovora. Poslovnu 1986. godinu SC završava bez fondova i ostataka što otežava poslovanje u 1987. godini. Velika ulaganja u objekte dovode do povećanja broja radnika, te se broj zaposlenih sa 700 povećava na 900, što dodatno opterećuje finansijsku situaciju SC-a. Poslovanje nakon Univerzijade nastavljeno je unatoč finansijskim poteškoćama uzrokovanim “kontinuiranim zaostajanjem priznatih cijena za stvarnim cijenama usluga”. Godine 1988. u Student servis bilo je učlanjeno nešto više od 18.000 studenata koji su obavili 120.000 različitih poslova i ostvarili oko 21 milijardu dinara čiste zarade (pri čemu je prosječni mjesečni osobni dohodak za 1988. iznosio 506.184 dinara). Nakon ovog pada poslovanja SC se nikad nije oporavio.

PROMJENA PRAVILA IGRE

Od 1990-ih dolazi do promjene društvenog uređenja i promjene društvenih prioriteta. Tranzicija iz socijalizma u kapitalizam mijenja pravila igre, i društveni konsenzus koji su omogućavali uspješno poslovanje i razvoj SC-a i svog intelektualnog i kulturnog kapitala kojeg je stvarao i dijelio više ne važe. Studentski standard prestaje biti područjem od posebnog državnog interesa, premda će u godinama nakon rata usta nadležnih ministara biti ispunjena upravo sintagmama obrazovanja kao prioriteta.

Obrazovanje je jedna od temeljnih društvenih potreba. Studentski centar rezultat je potrebe da se osim formalnog obrazovanja studentima osigura zadovoljavanje i kulturnih, intelektualnih i drugih potreba. Komodifikacija obrazovanja dogada se i komodifikacijom i komercijalizacijom pratećih prava i usluga. U komodificiranom obrazovnom sustavu te njegovim pratećim institucijama i djelatnostima

logika kojom se vodi politika prvenstveno je logika zadovoljavanja maksimizacije profita. Odluke o tome koji oblik kulture je potreban SC-u ne ovisi o procjenama o društvenim potrebama, nego o projekciji očekivane zarade. Komodifikacija SC-a znači da se proizvodi rada SC-a distribuiraju isključivo posredstvom tržista, isključivo u razmjenu za novac. Drugi kriteriji nisu bitni. Usluge koje su služile neposrednoj društvenoj reprodukciji u prethodnom su sistemu imale status socijalnih prava, bile su financirane iz prikupljenih poreza, a profit nije bio motivacija. Privatizacijskim procesima ne ponuđava se samo institucionalno nasljede socijalističkog perioda već se fundamentalno mijenja i unutarnja logika njihova ustroja i konačne svrhe. Sve odluke vodene su isključivo diktatom profitnog imperativa.

Kad se neka djelatnost vrši ne zato što primjerice ispunjava neku javnu funkciju koja bi bila od koristi najvećem broju korisnika, dakle ne radi neposrednog zadovoljenja društvene potrebe, nego s primarnim ciljem zarade, ta djelatnost poprima robni oblik. A to ima dalekosežne posljedice po njezinu organizaciju. Društvena funkcija te djelatnosti biva podređena kriteriju profitabilnosti, što znači da ako iz nje nije moguće crpiti (zadovoljavajuće) profite, s gledišta kapitala najracionalnije rješenje postaje njezina obustava. Komodifikacija tako nužno podrazumijeva podvrgavanja komodificirane djelatnosti profitnom kriteriju – nauštrb svih drugih. Komodifikacija djelatnosti poput kulture i obrazovanja, za koje je donedavno bilo samorazumljivo da služe društvenim ciljevima s onu stranu neposredne profitne računice, ujedno znači da se zadovoljenje društvene potrebe za obrazovanjem ili kulturom uvjetuju njihovom profitabilnošću. Odluka o komodifikaciji stoga uvijek podrazumijeva i političku odluku kojom se redefinira primarni kriterij uvjeta zadovoljenja ili nezadovoljenje određenih društvenih potreba. Ako politički polazimo od uvjerenja da postojeći društveni resursi trebaju biti korišteni na način koji će osigurati što širu dostupnost sredstava za zadovoljenje društvenih potreba svim članovima društva, nužno je njihovu proizvodnju i distribuciju dekomodificirati. Odluka o tome što treba biti resurs koji će služiti zadovoljavanju društvenih potreba neovisno o platežnoj sposobnosti tako nikad nije samo ekonomsko pitanje na koje bi se odgovor moglo dati na temelju uskih kriterija ekonomske “ispлатivosti” ili “racionalnosti”, nego uvijek uključuje fundamentalno političku dimenziju i odgovor na pitanje u kakvom društvu želimo živjeti. □

Bilješke:

1 www.sczg.unizg.hr/povijest/

2 U tekstu su korišteni podaci iz knjige *Pola stoljeća Studentskog centra u Zagrebu* Tomislava Čorića, Sveučilišet u Zagrebu, Studentski centar, Zagreb, 2007.

Između odlaska u povijest i neke druge povijesti

Mario Kikaš

Kad sam počeo kopati po površini onoga što se već odavno nazivalo "slučajem SC" onda na svaki upit o stanju u toj instituciji s onim malobrojnima koji su htjeli o tome uopće pričati (a većinom je bila riječ o novinarima koji su bar jednom u svojoj karijeri završili u Savskoj 25), redovno sam dobivao odgovore o "kaotičnosti" i "nejasnoćama" o raznim "premreženostima" iz kojih je nemoguće dokučiti tko su *good*, a tko *bad guys*, ako se uopće u tim terminima i može govoriti.

KRONIKA MINUSA

Jednostavnim guglanjem Studentskog centra u Zagrebu i njegova donedavnog "šefa" (što svakako nije ni predradnja istraživačkog rada, a kamoli nešto više) daje vam se do znanja da je to "prostor" stalnog mešetaranja, fiktivnog ili manje fiktivnog, podmetnutog ili dobro skrivanog: od *deal-a* s Bandićem i BMW-om od kojeg nije bilo ništa (*Nacional* br. 482) do *deal-a* s tadašnjim ministrom Dragom Pirmorcem i opet gradonačelnikom Bandićem u kapitalnoj investiciji izgradnje novih paviljona u Studentskom domu Stjepan Radić koja je SC bacila na koljena (*Novi list*, studeni 2010. godine) i u dugove koji su se izrodili u priču o mogućoj prodaji atraktivnih zemljišta u vlasništvu Studentskog centra u Zagrebu. Na svaki upit o suspektnostima u poslovanju, čekao vas je rezolutan odgovor što od tadašnjeg uprave što od sveučilišta: nijedna revizija nije ukazala na nepravilnosti u radu ili nijedna prijava (kojih je bilo podosta) nije se pokazala vjerodostojjom. Kopanje po nekim ranijim periodima nedostupnima mom životom sjećanju, ostavlja jednake upitnike uz pojave kojekakvih privatnih armija, interpersonalnih sukoba i periodičnih interesnih *šihti* koje su često uskladene s promjenama vlasti na razini države.

Medutim, osim tih "crno-žutokroničnih" narativa koji nisu dobili svoj epilog, SC je točka na topografiji odredenih interesnih preklapanja, ali i manifestacija loših koncepata i provedbi javnih sektorskih politika. Riječ je o "prostoru" na kojem se ukrštavaju različite političke silnice i interesni horizonti, a u zadnje vrijeme i otvoreni animoziteti između sveučilišne i ministarske frakcije u upravnom tijelu Studentskog centra što je konačno i dovelo do trenutne sanacijske situacije koja je tako drugačija, a opet tako slična nekim prijašnjim "izvanrednim situacijama", uostalom kao i na nekim drugim mjestima. No, kao što sam natuknuo – riječ je doista o mjestu koje vrlo precizno prenosi sliku stanja u resoru (tj. resorima) bez obzira na unutarnje poslovne i računovodstvene neuralgije kroz (sada već) dva desetljeća. Ili pojednostavljen, naturalistička slika hrvatskog visokobrazovnog sustava je slika zagrebačkog SC-a bez bijelih paviljona koji ionako služe samo za odvlačenje pažnje s nekim profitnom logikom gledajući adekvatnijih, ali i još živilih ili bolje: živućih usprkos više od dvadeset godina aktivne i svjesne devastacije. Ako još pridodamo i vječnog vrebatelja iz prikrajka, što je u ovom slučaju Grad Zagreb i njegov dugogodišnji gubernator, onda Studentski centar doista jest arena ne toliko nekog otvorenog sukoba koliko eventualne pljenidbe ili rasprodaje, ali i evidentnog dugogodišnjeg nemara s predumišljajem.

Sveučilište u Zagrebu kao jedna od strana u potezanju užeta, vrlo jednostavnom računicom iznesenom u javnost kroz *Zaključke senata Sveučilišta u Zagrebu* iz siječnja prošle godine, pokušalo je dokazati da je enormni minus (od 100 milijuna kuna) u kojem se SC našao rezultat upravo umanjenog financiranja Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, ali i duga MZOS-a prema SC-u iz onog već spomenutog *deal-a* s Pirmorcem oko kapitalnih investicija koje aktualni ministar iz drugog političkog tabora ne priznaje tj. ne nasljeđuje. Zbog novonastale situacije i opet nejasnih igara u Banskim dvorima, Vlada na sjednici u veljači 2013. donosi odluku o pokretanju druge sanacije SC-a u posljednjih 15 godina. Tim činom, Sveučilište u Zagrebu i postojeća uprava gube bilo kakve ovlasti u upravljanju SC-om i uvodi se svojevrsna ekspertna tehnomenadžerska diktatura koja će racionalno rješiti finansijsku sliku SC-a. Kako je *ratio* ekonomskih eksperata nešto čega se

Studentski centar doista jest arena ne toliko nekog otvorenog sukoba koliko eventualne pljenidbe ili rasprodaje, ali i evidentnog dugogodišnjeg nemara s predumišljajem

treba najviše bojati pogotovo u ovom ekonomsko-političkom trenutku, ne sumnjamo da će se kaosi u SC-u s početka priče nastaviti u još većem intentzitetu. Jedino relevantno pitanje – koji su odgovori na te kaose jer vrijeme vatrogasnih mjera je odavno prošlo?

AKTERI S KLUPE

U ovom kratkom uvodu i nabranju aktera SC-ovog puta u sanacijsku propast, izostavljene su dvije najvažnije skupine: radnici i studenti. Dakle, korisnici usluga SC-a i oni koje te usluge izravno omogućuju vlastitim radom, a čija reprezentacija u ovom slučaju oslikava dugoročnu bijedu i sindikata i formalnih studentskih organizacija u ovoj državi, ali i "otudjenje" od SC-a kao zajedničkog i javnog prostora koji ne treba tek održavati na životu što se čini posljednje dvije decenije, nego koji treba iznova stvarati ili bar razmišljati o tome, pogotovo u ovakvim trenucima njegove malo više upitne budućnosti. Čini se da je upravo to dokidanje ikakve veze s tim prostorom i njegovim sadržajem ne samo posljedica loših upravljačkih politika nego i njihov uvjet koji proizvodi bazični demokratski deficit "sudionika", a onda i dugoročne loše posljedice po održivost cijelog pogona.

Kroz vlastito studentsko iskustvo tog prostora, a i s obzirom na vlastitu uključenost u jednu od tih struktura (onu formalno studentsku) i u trenucima kada se aktivno raspravljalio (ili bolje: nabadalo) o SC-u, spoznaja da studentski centar više nije studentski (i to ne samo zbog centra nego i zbog studenata) bila je krajnje poražavajuća i demoralizirajuća. Pa čak i onaj dio studentske populacije koji je svojom strukom vezan uz SC kao mjesto svojega eventualnog rada na sceni, ili kao mjesto izlaganja radova ili mjesto organiziranja diskusija, nije ga video niti pozicionirao u tek stvorenoj topografiji vlastitog studentskog života. Uzmemo li na primjer i burna politička dešavanja i borbu protiv komercijalizacije obrazovanja koja je bez obzira na svoj klimaks ipak vidljivo obilježila posljednih nekoliko godina visokoobrazovnog sustava – i ona kao da je zaobišla SC kao mjesto vlastite političke artikulacije i kreacije. Studentski centar je jednostavno netko izbrisao iz kognitivne mape – sustavno ga devastirajući možda ne toliko s nekom konkretnom i jasnom intencijom da ga se sutra proda već pronadenom kupcu, koliko iz inercije koja je možda još i gora i pogubnija. Ili će bar tako izgledati nekim budućim generacijama.

A to oduzimanje prostora od studenata ili njihovo istjerivanje iz "studentskog" centra koje je danas postalo faktičko (ne samo upravljačko, emocionalno ili neko treće) stvar je jednog kontinuiteta od samog njegova postanka koje u nekom oslužbenjenom kulturnom pamćenju današnje studentske populacije gotovo i ne postoji. Kako smo iz kazivanje prvog studentskog upravitelja Studentskog centra Vlatka Škarice saznali, SC je u početku ustrojen i upravljački kao studentski centar u kojem studentska populacija nije samo pasivni korisnik usluga (egzistencijalnih, socijalnih, kulturnih, fizičkih) nego i sudionik u "proizvodnji" SC-a, pa i organizaciji rada SC-a. Svaka kasnija unutarnja reorganizacija išla je zapravo u regresivnom smjeru od inicijalno postavljene priče tijekom pedesetih. Iz današnje perspektive ta inicijalna slika Studentskog centra izgleda gotovo utopijski, ali upravo na taj njen utopijski karakter i vitalnost računamo i danas kada se prave

rasprave o budućnosti SC-a nisu ni otvorile; kada je zagrebački SC postao metonomija cjelokupnog sustava: urušenog zdravstva i socijalnog sustava, osnovnoškolskog pogona u kojem se provode ingeniozne suvišne "reforme"¹ uz stalnu mantru o višku kadrova ili pak sektor znanosti i visokog obrazovanja koji se našao pred zidom koji su članovi akademске zajednice dijelom i sami izgradili... U svakom od tih slučajeva smještena je priča o studentskom centru: priča o sustavnoj devastaciji, interesnim sukobima, borbi za očuvanje javnog interesa pred najezdom privatne inicijative. SC je kao sinegdoha stanja u našoj socijalnoj državi na zalasku, ali i poziv na promišljanja onkraj tako postavljenih i isušenih institucija; poziv na neku vrstu samoorganizacije i zauzimanja uskoro mrtvog prostora uzimajući u obzir iskustvo toliko izgubljenih bitaka koje nije bilo uzaludno, tj. ne smije biti uzaludno!

ALLONS ENFANT DE PEUGEOT

Svaka rasprava o budućnosti Studentskog centra, stoga bi trebala uzeti u obzir i njegovu buduću organizaciju i principe te organizacije, a ne samo sanacije. Trenutak u kojem je SC na izdisaju, a sanacija će taj izdisaj samo ubrzati, nije trenutak obrane jer malo toga se ima obraniti, nego trenutak napada kojem prethodi promišljanje o organizacijskim i konceptualnim "alternativama" koliko god to apstraktno zvučalo. Jer Studentski centar, uza sve svoje malignosti, nekim ljudima je doista predstavljao i mjesto samorealizacije i samorganizacije bez obzira što nam se danas urušeni *skate-pool* ili zasadena salata pred stražnjim ulazom činili gotovo nebitnim marginalijama tog prostora. Kako je moj kolega (u ovom slučaju i u službenoj etnografskoj ulozi) Bojan Mucko nedavno uslijed još jednog "zakazanog" razgovora na temu SC-a (koji kao da se gomilaju u mojoj memoriji stvarajući neku sluzavu masu impresija i frustracija o toj vječnoj temi), rekao: "Pa ti skejteri imaju najviše prava biti tu". I doista je tako. Pored svih tih aktera kojima je stalo (a i onih kojima nije stalo) ta potpuno apolitična supkultura koju je na kraju Bandić smjestio na Bundeck, kao da je jedina u jednom momentu doživljavala SC kao svoj prostor, ali ne u smislu privatne svojine ili mjesta neke vrste pogodbe – nego upravo kao mjesto nekog organiziranja, makar nam se ono činilo posve dokoličarsko odgadnje odrastanja sa skeptom u ruci ili pod nogama. Ali neka – jer upravo je to jedan od načina zauzimanja otetog i ispražnjenog. Osvajanje – kako reče Vlatko Škarica – studenti su tih pedesetih osvojili SC za kojim se pomamila tadašnja crvena buržoazija u nastanku. Čekamo da se isto desi i danas – kad je pomama kompradorske buržoazije pred zadovoljenjem, ali da to uvide umjetnici, pa radnici, pa onda možda i studenti doživljavajući i taj kulturni/javni/politički prostor kao dio svojih fizičkih potreba koje zadovoljava hrana iz menza ili krevet iz doma. Pa makar ta fizička potreba bilo sjedenje na klupi ili ležanje na novoposadenoj travi ispred onog neodoljivo odvratnog zglancanog bijelog paviljona u kojem će prema zadnjim najavama biti muzej tolerancije? - Čega?

- Ma Peugeot auto-salon!
- Studentski centar?
- Ha?

Bilješke:

1. U posljednjih nekoliko tjedana iz MZOS-a dolaze dugoročne vizije, ali i revizije podzakonskih dokumenata koje su svakako zasluzile ostati zapisane u zasebnoj bilješci: od izmjena sustava vrednovanja učeničkih postignuća u umjetničkim područjima (sportska dostignuća dobivaju više poena od umjetničkih) preko novog Pravilnika o tijednim radnim obvezama učitelja (*in nuce*: "Učitelji glazbene kulture više neće biti plaćeni za rad vođenja pjevačkog zbora, plesnog ansambla i orkestra, učitelji likovne kulture za poslove estetskog uređenja škole, profesori tjelesnog odgoja za vođenje sportskog kluba ili školskog sportskog društva, nastavnici tehničke kulture i informaticke neće moći ostvariti dodatne sate, kao ni nastavnici predmetne nastave za poslove vođenja učeničkih zadruga"; usp. <http://www.kulturpunkt.hr/content/za-skole-bez-kulture>) do najave ukidanja područnih škola. I sve to u manje od mjesec dana. Svaka čast!

Polje borbe: politička ekonomija Studentskog centra

Povijest Studentskog centra svjedoči o kontinuiranom radu na unapređivanju studentskog standarda, ali i o pokušajima da se u novije vrijeme SC prepusti tržišnoj logici

Domagoj Mihaljević

Studentski centar javno je dobro zaduženo osigurati materijalni i socijalni standard zagrebačkim studentima. Tu pripadnost društvenoj zajednici važno je naglasiti jer dobro što pripada svima često je nevidljivo ili se uzima zdravo za gotovo sve dok se ne izgubi, odnosno postane privatno ili komercijalizirano. Zbog toga svako javno dobro, pa tako i Studentski centar, treba neprestano biti prostor angažiranih, otvorenih i svjesnih aktivnosti spremnih na obranu socijalne stečevine i naglašavanju solidarnosti i jednakosti u njihovoj distribuciji. Pogotovo u vremenu aktualne ekonomske krize kad se preostali javni resursi nastoje privatizirati, koncesionirati, monetizirati, komercijalizirati, ukratko predati privatnoj logici akumulacije i tako eliminirati svaku socijalnu funkciju.

Studentski centar nije oslobođen tih tendencija jer se njegove funkcije sve više nastoje podvrgnuti tržišnoj logici. Istovremeno, mediji ga neprestano prezentiraju vječnim gubitakom vršeći pritisak u smjeru komercijalizacije; raspredaju oko poslovanja Studentskog centra brojne i zamršene scenarije čiji se sadržaj rekurzivno raspleće iz epizode u epizodu poput televizijske sapunice. Premda se brojne malverzacije u poslovanju Studentskog centra ne mogu zanemariti i na čijem razrješavanju treba ustrajati, nužno je naglasiti prije svega socijalni smisao javnog dobra. Ta socijalna svrha ne smije se narušiti pro-tržišnim prigovorima o korumpiranom javnom upravljanju i zahtjevima za snažnjom komercijalizacijom, naročito ako mehanizmi javnog i transparentnog demokratskog upravljanja nisu uopće ni uspostavljeni, pa dubiozne okolnosti kreiraju komforan ambijent za kriminalne radnje.

PRORAČUNSKA OSNOVA JAVNOG DOBRA

Studentski centar, kao i svako javno dobro, ovisi o proračunu, odnosno o raspoloživim sredstvima namijenjenim održavanju i unapređenju studentskog standarda te poticanju i razvijanju različitih sadržaja. No proračunska sredstva za društvene usluge nikada nisu sasvim izvjesna, niti u namjeni niti u opsegu i u pravilu ovise o dva faktora: 1. suprotstavljenim materijalnim interesima aktera uključenih (izravno ili neizravno) u proces donošenja odluka; 2. vanjskim okolnostima poput širih ekonomskih okolnosti koje diktiraju pritok sredstava i dinamiku sukoba. Cilj je zadovoljiti sve strane zahvaćene procesom usvajanja proračuna i realizirati sadržaje propisane programom, kao i one nepropisane (npr. pogodovati dobavljačima ili investitorima u kapitalne objekte). Proračun u konačnici treba održati stabilnim, formalnim ili neformalnim kompromisima koji će zadovoljiti sve grupne i pojedinačne interese jer stabilna konstelacija odnosa garantira kontinuitet upravljanja procesom. Ali ono što je izvan dohvata upravljača tog procesa je često nepredviđljiva ekonomska dinamika put izbijanja krize čiji intenzitet definira opseg prikupljenih sredstava i uzrokuje pucanje ranije formiranih dogovora. U onom trenutku kad proračun krahira, kad vanjske okolnosti prekinu očekivani dotok sredstava i time naruše uspostavljenu ravnotežu interesa, u tom trenutku na površinu nerijetko isplivaju i mnoge prethodno skrivene zakulisne interakcije. Sve teže održavanje stabilnosti proračuna manifestira se kroz ubrzani akumulaciju dugova čije otplaćivanje tada preuzima primarnu ulogu, nerijetko žrtvovanjem i samog javnog dobra.

Analiziramo li konkretno proračun Studentskog centra¹, uočavamo da je dinamika prikupljanja sredstava definirana sljedećim izvorima prihoda: potporama studentima kanalom Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, prihodima od uplate studenata (uplate za dom, sudjelovanje u trošku prehrane u studentskim menzama), prihodima od Student servisa i vlastitim prihodima Studentskog centra (škola stranih jezik, plesna škola), programska sredstva za kulturni program (lokalni i državni proračun, sredstva EU fondova). Temeljem tih prihoda nastoje se osigurati usluge smještaja, prehrane i

kultурne djelatnosti. Najizdajniji izvor prihoda je odjel Student servisa čija je izvorna svrha, prema osnivačkim dokumentima, poboljšati osobni standard studentskim zapošljavanjem, a društveni standard unaprijediti izdvajanjem za pokriće troškova u kulturi, smještaju i prehrani.

Student servis nastao je kao mehanizam studentskog zapošljavanja u nedostatku dovoljnog broja stipendija i limitiranih državnih subvencija sa svrhom da studentima omogući određenu zaradu. No zaoštrevanjem ekonomske situacije i povlačenjem države iz financiranja školarina (pogotovo od početka devedesetih, a naročito unatrag zadnjih deset godina), ponuda poslova Student servisa postaje sve nužnija kako bi studenti pronašli posao i podmirili troškove studija. Nadalje, uslijed deregulacije tržišta rada Student servis više nije samo mehanizam studentskog zapošljavanja u svrhu poboljšanja standarda, već postaje izvor jeftine snage. Naime, studenti su plaćeni po striktno definiranoj satnici, a i davanja na plaću su mnogo niža. Poslodavac izdvaja 17,5 posto doprinosa Studentskom centru za održavanje poslovanja (12 posto), mirovinsko (5 posto) i zdravstveno osiguranje studenta (0,5 posto), dok bi u protivnom za običnog radnika morao izdvojiti mnogo više doprinose za zdravstveno i mirovinsko osiguranje te porez na dohodak.

“NEREALNE CIJENE” USLUGA I UPRAVLJAČKE MALVERZACIJE

Problem proračunske stabilnosti provlači se od osnutka Studentskog centra, jer zbog stalnog priljeva studenata troškovi pružanja usluga neprestano rastu pa proračun ostvaruje gubitke. Taj problem se objašnjava tada i sada konceptom “nerealnih cijena”, tj. niskim netržišnim cijenama usluga ne može se financirati sve veći opseg usluga za sve veći broj studenata. Ostaje opcija ili subvencionirati troškove usluga iz javnih izvora ili podignuti cijene i tako povećati udio studentske participacije u financiranju Studentskog centra. Uvjeti tržišne ekonomije ne nude druge mogućnosti, pa odabir pokazuje kakav je politički interes u tretiranju pojedinog javnog dobra i u kojoj mjeri doista postoji namjera da se ono zaštiti i osigura što egalitarniji pristup.

Proračunska stabilnost naročito je narušena aktualnom ekonomskom krizom tijekom koje prihodi Studentskog centra postaju sve manji, a Ministarstvo neredovito uplaćuje sredstva. Štoviše, zadnjom odlukom Ministarstva iz 2013. godine povećane su cijene prehrane i smještaja, što znači da je udio participacije studenata porastao. Aktualna ekonomska kriza rezultirala je padom ponude poslova, pa tako i poslova za studente, a tome treba dodati i promjenu uvjeta studiranja još 2005. godine usvajanjem Bolonjske reforme, čijom se primjenom uvodi strože pohadanje nastave, pa mnogim studentima postaje mnogo teže kombinirati rad i studij. Takav razvoj situacije otvara mogućnost fiktivnom zapošljavanju, tj. plaćanju radnika preko tudihih studentskih ugovora. Vodstvu Studentskog centra u uvjetima pada prihoda nije pretjerano bitno tko doista radi posao dok god priteče sredstva.

Gomilanje dugova u posljednjih deset godina (od sanacije Studentskog centra 2004. godine) rezultiralo je otvaranjem novog sanacijskog procesa. Iako su Bolonjska reforma i ekonomska kriza smanjili prihode Studentskog centra, postavlja se pitanje u kojoj su mjeri ti dugovi također rezultat malverzacije i kriminalnih radnji (npr. brojnih mutnih gradevinskih investicija s dobro poznatim fiktivnim napuhivanjem cijene izmišljanjem dodatnih radova). Trošak tih dugova se istovremeno prebacuje na leda studenata pod egidom “nerealnih cijena”.²

Prijašnjem sanacijskom procesu u razdoblju od 2002. do 2004. godine prethodila je državna revizija poslovanja Studentskog centra. Izvještaj Državnog ureda za reviziju otkrio je mnoge nepravilnosti i malverzacije, a tadašnji ministar znanosti Hrvoje Kraljević izjavio je čak da su cijene studentske prehrane mogле biti i mnogo niže.³

Naime, nepravilnosti su proizlazile iz razlike ugovorenih nabavnih cijena hrane i isplaćenih cijena, a razlike su se penjale i preko sto posto. Primjerice, sokovi su se nabavljali po cijeni od 2,05 kuna za komad, a prodavali se za četiri kune za komad. Tijekom 1999. godine nabavljeno je 3,8 milijuna sokova po cijeni višoj od 7 milijuna kuna, a na kraju su prodani za 15 milijuna kuna. Ministarstvo znanosti subvencioniralo je 11 milijuna kuna, a studenti 4 milijuna kuna. Dobro uhodane obrasce izvlačenja novca iz javnih poduzeća po političko-obiteljskoj liniji najbolje ilustrira činjenica da je dobavljač prehrambene robe za Studentski centar u razdoblju devedesetih bilo poduzeće Domovina u vlasništvu Stjepana Tudmana, sina tadašnjeg predsjednika.⁴

Gomilanje dugova nije za posljedicu imalo samo sanacijski proces i porast cijena usluga studentima, nego se sve češće spominje i rasprodaja nekretnina u vlasništvu Studentskog centra (npr. teren na Laščini). Vrijednost nekretnina često je bila razlog da se mnoge tvornice sistemski devastiraju, radna mjesta ugase, a dobit ostvari prodajom vrijednog zemljišta. Naročito je takva praksa došlo do izražaja u razdoblju nakon 2000. godina kada gradevinski bum uzima snažan zamah pa se svako atraktivnije zemljište u centru gradova ili na obali nastoјalo pretvoriti u gradevinsko. Atraktivna lokacija Savske 25 u užem gradskom pojasu uvijek iznova pokrene takva nagadanja. Plan komercijalizacije prostora zasada je proveden ustupanjem prostora knjižare Splitskoj banci i redovitim iznajmljivanjem prostora u sklopu kompleksa.

ANGAŽIRANI STUDENTSKI ŽIVOT

Povijest Studentskog centra svjedoči o kontinuiranom radu na unapređivanju studentskog standarda. Cijeli niz kulturnih sadržaja (Teatar & TD, Galerija SC, SKUC, VIDES, Omladinski radio, Televizija Studentskog centra, kino-usluge, predavački i izdavački program,...) obogatio je studentske životne i ispunjavao ih socijalnim smislom. Još jednom je nužno naglasiti njihovu direktnu vezu s izdvajanjima društvene zajednice bez kojih se nikada ne bi razvila njihova djelatnost.

Studentski centar je u zadnja dva desetljeća postepeno gubio mnoge kulturne sadržaje i danas njegovi prostori više nisu središnje mjesto studentskog života. Promjenom proizvodnih i društvenih odnosa na početku devedesetih pritisak podvrgavanja tržišnoj logici, a ne javnoj limitirao je potencijale Studentskog centra kao javnog dobra. No upravo zato jer znamo što je sve moguće proizvesti postoji imperativ da se borimo protiv tih ograničenja.

Nepopravljivi je dojam da prostori Studentskog centra, naročito oni u Savskoj 25, posjeduju veliki potencijal politički i kulturno angažiranog studentskog djelovanja, pogotovo u kontekstu sve jače i šire pasivizacije studenata. U tu svrhu trebalo bi Studentski centar ustrojiti na krajnje demokratskim osnovama i upravljanje prepustiti svim studentima, ali i svim zainteresiranim akterima, na krajnje otvorenim i direktnim načelima. Naglasiti da je javno dobro samo ono koje se zajednički dijeli i društveno obnavlja učenjem i prenošenjem iskustava. Takoder naglasiti zaštitu Studentskog centra kao javnog dobra ispunjenog mogućim angažiranim sadržajima, a ne samo štititi cijenu prehrane i smještaja, jer u protivnom prijeti opasnost da izgubimo taj važni resurs, da postane nevidljiv, pa onda i laka meta različitih interesa. No čini se da će takva vrsta obrane tražiti mnogo širi politički angažman i povezivanje različitih aktera, studentskih i nestudentskih, dakle, otvoriti još jedno polje borbe. □

Bilješke:

1 Uvid u proračun SC-a dobili smo kroz niz intervjuja tijekom istraživanja.

2 Dragan Grozdanić, "Mutna posla uprave SC-a", Novosti, br. 640, 23. ožujak 2012.

3 Mirela Lilek, "Tko se sve godinama bogatio na račun (pre)skupih studentskih obroka?", Vjesnik, 17. listopada 2000.

4 ibid.

Puding viška

**Medijska reprezentacija "slučaja SC":
Tenzije oko Studentskog centra, student-servisa, alternativne kulture, folkloru
i cijene pudinga u menzi konzistentno traju od socijalizma do danas**

Branimira Lazarin

shod je predvidljiv, ali možda ne treba posve podcijeniti njegov učinak: stanite u aulu Studentskog centra, Savska 25, pa pitajte korisnike tog prostora gdje se nalazi Galerija SC, da vas upute u pravom smjeru. Od deset anketiranih studenata/ica u jesen 2013. godine nitko nije imao pojma što je/gdje je Galerija SC. Naravno. I ne zanima nas kulturtregersko očudjenje o lošem statusu kulture, potrtavamo statistiku u realitetu korisnika Studentskog centra. Studentska menza, Studentski servis, puding viška, ugovor viška, čiste transakcije.

Tko bi konačno, u aktualnosti arhitektonski, idejno/ideološki i higijenski zbnujujućeg kompleksa uz zagrebačku gradsku željezničku prugu, i mogao prigovoriti statusu neke kulturne, društvene činjenice kao što je (nekad bila) Galerija SC. Osnovana 1962. godine, prerasla u jednu od aktivnijih i važnijih prostora hrvatske suvremene umjetnosti 1960-ih i 1970-ih – možda i 1980-ih godina. Činjenice su hladno poslužene, sitan je doprinos historizaciji bez svrhe. Čemu uopće služi historizacija neke kulturne/društvene činjenice, osim svome povodu? To bi bilo "pitanje" koje si bilo tko u dvorištu oronulog zdanja u Savskoj 25 može postaviti kad promatra netom obnovljen i svrhom neodreden Francuski paviljon; skromno i ponosno historijski intaktan Teatar & TD ili pročelje Galerije SC u koju će, onako stisnuto pored pruge, ući samo vrlo upućen posjetitelj/ica – jednako kao i u dvoranu MM centra. To su te, baš simpatične, barake kulture u tjeskobnom stanju institucije SC-a.

Ali, u vezi "statističkog učinka" anketnog pitanja u jasnem horizontu očekivanog, odnosno potvrde notornog u slici Galerije SC ili bilo kojeg drugog kulturnog sadržaja u

kompleksu SC-a, vrijedi vidjeti kako izgleda medijska historizacija slučaja. U povodu aktualne tematizacije SC-a, a na mikro primjeru (navodno) fantomske Galerije SC jasno je da kultura, mišljena u najširem mogućem smislu (i unatoč naporima aktualnog programa/projekta Kultura promjene) ima stabilno mjesto terciarne djelatnosti unutar ideje Studentskog centra. Mašina SC-a u tom je smjeru i pokrenuta, iako je kultura, mišljena možda kao kritički implus i (ne samo) umjetnička akcija u studentskoj zajednici unutar SC-a imala značajnih naglasaka i ujecaja u desetljećima do 1990.

**Tako su i kulturni koncepti
Teatra & TD i Muzičkog Salona
medijima uvijek bili intrigantni
posredno, kao biografiski
višak ili estetička diverzija
opusa njihovih osnivača i
voditelja, Vjerana Zuppe i
Nikše Gliga**

STUDENT-SERVIS "POJEO" SC

Medijska reprezentacija kulture kao dijela Studentskog centra, gledana iz arhivskih novinskih materijala prikupljenih u Hrvatskom državnom arhivu od početaka rada SC-a do 1990-ih pokazat će, međutim, da su tragovi tipske kulture kakvu priželjkujemo ili vjerujemo/znamo da je postojala u vrijeme socijalizma u Savskoj 25, rijetki i jednodimenzionalni. Tražimo li medijske tragove kulturne djelatnosti unutar Studentskog centra, pratimo trag sektora koji "studentima služi za razbibrigu". Ništa mudro, medijska reprezentacija kulture SC-a svodi se na posredno tumačenje njezinog statusa kroz tragove "jačih" djelatnosti i njihovih vječnih problema: visine studentskog standarda i cijene obroka, uz sistem raspodjele profitna Studentskog servisa. Ili se, mnogo rijede, može uočiti stabilnost (ne i precizniji opis) kulturnog rada u SC-u u razgovorima s dvojicom, trojicom voditelja tadašnjih kulturnih programa.

Vrlo logično, Studentski centar je od 1960-ih medjima bio najzanimljiviji u smislu Student-servisa koji je "s preko milijardu starih dinara prometa" bio "vrlo značajna radna organizacija" (Vjesnik, 22. 8. 1968.). "Student-servis zasnovan je na samoupravljanju članova. Savjet radne jedinice sastavljen je od studenata, a poslovanje se zasniva na donesenim pravilnicima", za Vjesnik objašnjava Miro Mihaljević, "referent za uposlenje" i nastavlja da se "od cijelokupne zarade studenata odvaja svega 5 posto i to 4,5 posto za kulturno-zabavne djelatnosti Student-skog centra (čitaonicu, muzičku slušaonicu, matineje) i 0,5 posto u fond za slučaj nesreće na poslu." Napredak u organizaciji poslovanja u činjenici da samo "redovni studenti mogu biti članovi" uveden je još 1963. godine kad se htjelo izbjegći praksu da "studenti u Studentskom centru provode po čitavu noć da bi ujutro bili prvi na redu za Student-servis". Umjesto toga "svakog jutra u 7 sati studenti će popisati prisutne, prozvati i rasporediti posao" (Vjesnik, 7. 2. 1963.).

Studentska "bauštela" je imala jednostavan princip i odličan profit, pa 1970-ih, u razmjeru rijetkim prilikama kad se medijski spominjao život SC-a, rasprava o Student-servisu postaje žešća i profiliranja. Primjerice, Borba (7. 9. 1971.) u tekstu "Skupština – što je to?" upozorava da Skupština Student-servisa koji ima dvanaest tisuća studenata nije "zasjedala već dvije godine, a njezin Savjet se nije sastao godinu dana", a Vjesnik (2. 10. 1971.) prenosi nastup studentskog čelnika Dražena Budiše koji uz statistiku poslovanja Student-servisa (900 studenata uz zaradu od 40 milijuna dinara od čega se na ime provizije studentima oduzima 18 (!) posto) kaže da se "zbog nemogućnosti da studenti kontroliraju trošenje i prelijevanje sredstava od svojega rada postavlja pitanje treba li odvojiti Student-servis od SC-a i staviti ga pod okrilje Rektorata?" Budiša još naglašava da je "potrebno tražiti od Sabora SR Hrvatske da se što hitnije donese sistemski rješenja studentskog standarda."

"RAZBIBRIGA" I ESTETIČKA DIVERZIJA

Cijena prehrane, smještaj u domove, studentski standard: motivika se 1970-ih medijski neiscrpno ponavlja. "Kamo odlazi novac?" (Vjesnik, 21. 2. 1973.) pitaju studenti, "što je s novcem dopunskih djelatnosti centra, kamo odlazi novac od diskopula, kina i Student-servisa?" Studentski centar je najveći i najjači takve vrste u Hrvatskoj, pa njegovi korisnici poručuju da se "ne može dopustiti da se studentski centri ponašaju kao samostalne tržišne organizacije jer su to ustanove od posebnog društvenog interesa". Direktor "sektora studentskog standarda" Slavko Gajica, u istom tekstu, odgovara da "Student-servis spašava djelatnost čitavog Centra, jer se od njegove akumulacije četiri posto daje za dotiranje sektora kulture. Onde se nalazi i diskopula, ali i izložbeni salon, muzička slušaonica, &TD, Teatar poezije, satirično glumište, Studentsko eksperimentalno kazalište. Pokrenut će se ponovo studentska tribina, koja će biti novi trošak. Sve te djelatnosti imaju svoje troškove".

Eto, paradigmatski pogled na kulturu direktora Gajice kao na sektor (potrebnih) vječnih troškova, bio je i 1970-ih samorazumljiv narativ, tvrdnja logički točna, nezahtjevna i bezazlena. Kulturnu djelatnost SC-a mediji predstavljaju rijetko, ali uvijek u natuknicama, kao niz različitih djelatnosti, bez viših kvalifikativa. Takav medijski diskurs čitatelju Vjesnika 1970-ih očito osigurava dovoljnu obavjesnu ekonomiju o statusu kulturnih praksi u zagrebačkom Studentskom centru: studenti su 1970-ih bili vrlo upadljivi članovi društvene zajednice, ali su njihove kulturne aktivnosti uglavnom nezanimljive, dio su njihova slobodnog vremena, "kulture razbibrige" koja ne dotiče status reprezentativne gradanske kulture. Tako su i kulturni koncepti Teatra &TD i Muzičkog Salona, dvije nedvojbeno reprezentativne kulturne institucije unutar SC-a koje su svojim programima udovoljavale komplikiranim kriterijima "gradanske" kulture, medijska uvijek bili intrigantni posredno, kao biografski višak ili estetička diverzija opusa njihovih osnivača i voditelja, Vjerana Zuppe i Nikše Gliga.

JE LI STUDENTSKI CENTAR BIO STUDENTSKI?

Za razliku od takvih kičastih partikularizama, Vjesnik u srijedu (VUS), 23. 1. 1974. donosi anketnu temu o razvoju Studentskog centra u razgovoru s nekoliko "studentskih

**"Galerija, za koju nitko ne zna što radi? &TD, taj noćni teatar, zar da to financiraju studenti?", pita jedan student aktivist.
"Nismo protiv da se financiraju programi koji bi nešto značili studentima. Teatar &TD nije studentski", jasan je drugi student u VUS-u**

aktivista" koji analiziraju neuralgije SC-a, tada već raširenu pojavu "pranja" novca preko Student-servisa pa u Savezu studenata Zagreba oprezno medijski pitaju: "Nije li u pitanju zapravo rad privatnika koji nemaju studentska prava?"

Naravno, studenti traže da u duhu i praksi samoupravljanja odlučuju o "dijelu sredstava koje akumulira Studentski centar" i pitaju "zašto mi ne bismo odlučivali koliko će iz akumulacije ići na kulturu, a koliko na prehranu?" Ideje studenata o karakteru kulture koja bi mogla izrasti iz profita Student-servisa laviraju od folklornog amaterizma, kulturtregerstva i vodiča po zagrebačkim muzejima za studente iz provincije, do recitatitorskih i dramskih sekcija, odnosno "angažmana ljudi koji bi posredstvom Centra radili na masovnoj kulturi u domovima". Ideološka platforma kulture počinje s folklorom i završi s folklorom, uvijek porazno. Ali studenti 1970-ih bezrezervno imaju rezerve prema poslovanju Teatra &TD i Galerije SC. "Galerija, za koju nitko ne zna što radi? &TD, taj noćni teatar, zar da to financiraju studenti?", pita jedan student aktivist. "Nismo protiv da se financiraju programi koji bi nešto značili studentima. Teatar &TD nije studentski", jasan je drugi student u VUS-u (23. 1. 1974.), čime skicira žilavu "stratešku" dilemu u prokletstvu rada &TD-a i Galerije kao institucija s dvojbenom povijesti profesionalizacije.

Struktura provizije Studentskog servisa jedini je motiv koji SC i njezine sektore drže u medijskom suspensu. "Visina provizije nerazmjerna je stvarnim troškovima posredovanja Studentskog servisa, a razlika između stvarne i naplaćene provizije je dohodak studenata. Provizija Student-servisa je otudeni dohodak članova servisa kojima je nametan interes da financiraju stanovanje, prehranu i kulturu", tumači Sava Alaburić, predsjednik Sveučilišne konferencije SSOH Zagreb, u Vjesniku (8. 4. 1977.) i rješenje predlaže u "ostvarivanju samoupravnih prava članova Student-servisa".

STUDENTI KAO KREATIVNA KLASA

U osamdesetima, sudeći po panoramskom pregledu arhivsko-novinskih reakcija, status kulture u SC-u postaje "kreativniji" ili – distributivniji, u svakom studentskom smislu. U Startu (24. IX. 1983.) tekst "SC – kultura kao standard" skicira historijski razvoj SC-a kao institucije koja se "otpocetak ograničava na studentski standard, a danas su prostori te radne organizacije najpoznatija mesta kulturnih zbivanja u gradu". Pojavljuje se, odjednom, novinarski diskurz izvrsnosti u skicama "teatra koji ljeti privremeno postaje diskopula, OOUR-a Kultura što uključuje izdavačku djelatnost i tribine, a tu su i kazališne, likovne i glazbene radionice". Pojavljuje se i problem kreativnosti i/ili konzumacije kulture, koji u obradi iz 1983. izgleda ovako: "Problem s kojim se kulturna djelatnost SC-a sukobljava prebacivanje je kulture iz područja konzumacije u područje stvaranja. Zato je SC iz Zagreba preuzeo obavezu, zajedno s ostalim studentskim centrima iz Hrvatske, da u što većoj mjeri potiče kulturnu samoaktivnost studenata". Radilo se, te 1983. godine, očito o ideologiji većeg kulturno-kreativnog zamaha jer je baš tada završen makroprojekt *Dosje kulture u općinama SR Hrvatske*, koji je 1979. godine započeo Zavod za kulturu Hrvatske. Tražio se raspored i dislokacija kulturnih potencijala u općinama SR Hrvatske anketiranjem više tisuća jedinica kulture. U časopisu *Oko* iz travnja/svibnja 1983. godine objavljena je kulturna statistika Zagreba, uz početnu statističku stanicu: na tisuću stanovnika u Hrvatskoj dolazilo je oko četiri zaposlena u kulturi. Kulturni profil "Zagreba kao metropole više se očituje u reprezentativnoj djelatnosti velikih nacionalnih

kuća, dok oskudjeva mrežom ustanova djelatnosti elementarne difuzije kulture". Drugim riječima, 1980-ih se ozbiljno mislilo da treba raditi na "boljoj difuziji" kulture koja bi se postigla "boljom kadrovskom strukturu" na "razini općina i kvartova".

Statistike iz megaprojekta o kulturnim (institucijskim) kapacitetima SR Hrvatske možda pokazuju prazne forme, bave se "mapiranjem" reprezentativne kulture socijalizma. Ali duh takvog razmišljanja o kulturi kao vrijednom društvenom konceptu, a ne nužnom trošku i dekorativnom društvenom balastu, na što od kraja 1950-ih upućuje duboko ukorijenjena ideja socijalističkog modernizma, dovela je do bujanja "kreativnih" kulturnih disciplina u kvartovima, općinama, studentskim i radničkim domovima. Studenti u SC-u i ostalim studentskim domovima i organizacijama bili su 1980-ih ultimativna "kreativna klasa" socijalizma: sintagma ima smisla baš zato što joj naš realitet oduzima pošteno pozitivan predznak.

Medijski odjaci uz ovaku tipologiju naslova: "Više od porcije i kreveta", "Gubici u tanjuru", "Socijalno raslojavanje studenata u domovima", "Studenti su sve nervozniji", obilježile su novinsku arhivu 1980-ih, a da nigdje nije povezan "slučaj" SC-a s njegovom eventualnom kulturnom proizvodnjom. Posljednji naslov "Univerzijada – poticaj i spoticaj" koji bi nas u tom smislu mogao zanimati objavljen je 10. ožujka 1987. u *Večernjem listu* pod egidom "Nevolje u poslovanju Studentskog centra". Radi se, opet, o nevoljama poslovog statusa teatra &TD između SC-a i Grada Zagreba, posve tanka stvar. O kulturnoj proizvodnji, njezinim "praksama" i promašajima znamo iz drugih izvora: Univerzijada je bila posljednja stanica kreacije i konceptualnog mišljenja o kulturi i sportu. A kasni socijalizam nakon 1987. studenti u SC-u, ako je barem suditi po novinskim izvještajima, ispratili su sličnim amplitudama interesa za "kraj malverzacijama u poslovanju SC-a". Cijena prehrane, postotak provizije, puding, ugovor, do kraja svega. □

Siluete profita: slučaj riječkog kulturnog "huba"

Naizgled velikodušna potpora unapređenju kulturnog života riječkih studenata ispostavlja se kao još jedan slučaj povlačenja javnog financiranja iz kulture

Matija Mrakovčić

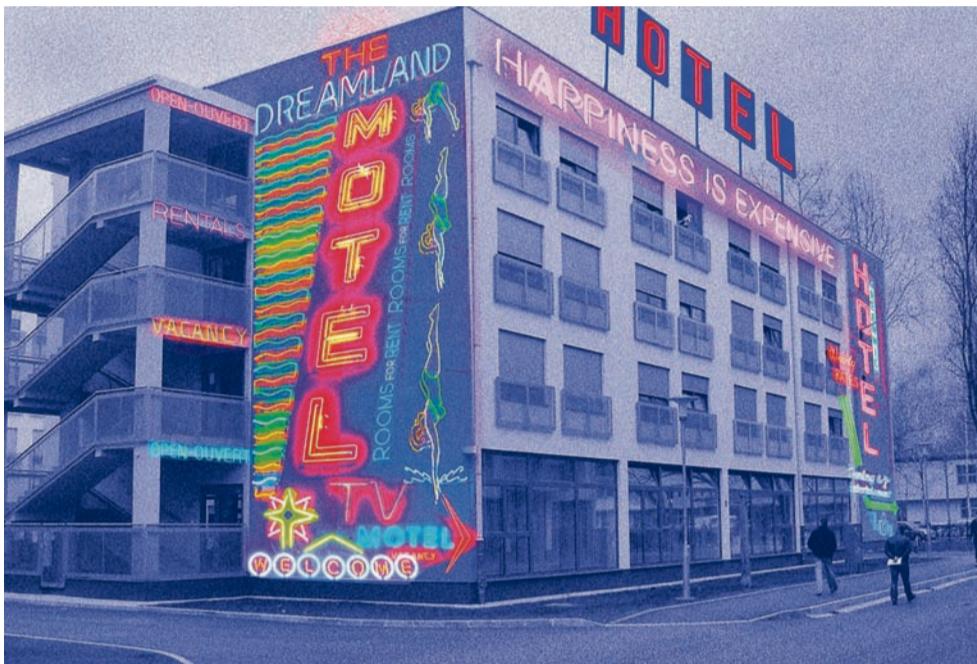
Šesnaest godina prije osnivanja modernog Sveučilišta u Rijeci, Savez studenata Jugoslavije donio je rješenje o osnivanju Studentskog centra u Zagrebu. Danas, Studentski centar u Zagrebu po drugi je put u posljednjih petnaest godina u sanaciji, a studentski život u Rijeci nikada nije imao veću potporu nadležnih institucija.

IMA LI STUDENTSKE KULTURE IZVAN ZAGREBA?

Nastavimo li nizati usporedbe, zaključit ćemo da je danas najveća vrijednost zagrebačkog SC-a parcela na kojoj se nalazi, a koja se procjenjuje na više od 70 milijuna eura, u vlasništvu zagrebačkog Sveučilišta. Prehrana i smještaj u posljednjih su nekoliko godina višestruko poskupile, a Student-servis je od ove godine uveo ograničenje na sredstva primljena posredstvom studentskog rada smanjujući time i sredstva kojima bi se kulturna djelatnost mogla financirati. Studentski centar Rijeka u svoje osnovne djelatnosti također ubraja prehranu, smještaj te Student-servis, dok je, za razliku od zagrebačkog SC-a, organiziranje uvjeta za kulturne aktivnosti studenata ispunjavao uglavnom organiziranjem studentskih putovanja.

Riječka je studentska kultura začeta u prostoru Palacha koji je pedesetih bio menza, a inicijativom studenata pokrenut je klub koji današnje ime nosi od 1969. godine, uz prekid od 13 godina tijekom kojih se zvao Omladinski kulturni centar Ivo Lola Ribar. Osim Palacha, kulturnog riječkog mjesa urbane kulture i kulture mladih, drugih prostora za studentske aktivnosti nije bilo ili nije postojala inicijativa za njihovim oprostorenjem. Izgradnja Kampusa na Trsatu, započeta 2005. godine i još uvijek u procesu, od Rijeke je stvorila grad s kapacitetom za preko 20.000 studenata. Krajem prošle akadem-ske godine osnovan je na Sveučilištu u Rijeci Studentski kulturni centar (SKC) kao "tijelo koje u sebi objedinjuje platformu i okvir za unapređenje studentskog standarda u području kulture", a uskoro je Grad Rijeka dodijelio prostor kluba Palach, dio prostora zgrade Filodrammaticae i prostor Marganova na korištenje bez naknade Savezu udruga Molekula u suradnji sa SKC-om.

S druge strane, u Rijeci je posebno snažna i nezavisna kulturna scena udružena u Savez udruga Molekula koji okuplja udruge Drugo More, Filmaktiv, Prostor+, TRAFIK, Kazalište Hotel Bulić, Škatula, Klub Ljubitelja Buke i Diston. Inicijativa nastala 2007. godine, potaknuta naizgled jednostavnom potrebom za prostorom i stvaranjem konkretnje suradnje između različitih udruga, osniva Savez radi nastavka rada u adekvatnijim uvjetima. Razdoblje provedeno na adresi Delta 5 stvorilo je raznorodne programe, no sam je prostor dugo vremena funkcionirao više kao uredski nego kao živi prostor susreta javnosti i kulturnih programa. Iako je postojala društvena potreba za vidljivijim i participativnijim prostorima kulture u gradu, tek po službenom dodjeljivanju javnih prostora na upravljanje Savezu, otvorila se mogućnost da različiti kulturni programi nezavisne

Polako se stvaraju obrisi daljnog parazitiranja privatnog profita na javnom dobru, nastalog kao proizvod menadžerske kulture čiji je osnovni interes statističko ostvarivanje, a ne proizvodnja sadržaja od koje prvenstveno lokalna zajednica, stvarni vlasnik materijalnih sredstava, ima koristi

i studentske scene napokon postanu relevantniji široj javnosti. U toj konstellaciji, Galerija u Palachu ponovno može postati sjedište studentske vizualne umjetnosti.

SLUČAJ RIJEČKOG KULTURNOG RAZVITKA

Kronologija dogadaja koja bi riječki kulturni život trebala pretvoriti u primjer dobre suradnje između nezavisne kulturne scene, studentske scene odnosno Sveučilišta te gradskog Odjela za kulturu i institucija čiji je osnivač Grad, poput Muzeja moderne i suvremene umjetnosti, započela je prije godinu i pol. Odjel za kulturu grada Rijeke i Sveučilište u Rijeci predstavili su zajednički projekt USSUD, što je akronim za Unapređenje Studentskog Standarda u Domeni Kulture, koji je financirala Europska komisija. Projekt se temeljio na anketi provedenoj među studentskom populacijom koja je obuhvatila istraživanje i analizu trenutne situacije u kontekstu mladih i kulturnog života u Rijeci. U istraživanju je sudjelovalo 634 studenata od kojih 68 posto žena, a 32 posto muškaraca. Program USSUD-a odvijao se u razdoblju od 2. listopada do 23. studenog 2012. godine, a

obuhvatio je studentske radionice, okrugle stolove, javnu debatu i e-raspunu. Na temelju takvog istraživanja¹, kreiran je novi model koji je uvršten u načrt Strategije kulturnog razvijanja Grada Rijeke. Model je predviđao da Studentski kulturni centar, osnovan krajem akadem-ske godine 2012./13. kao jedan od ciljeva projekta USSUD koji je ušao u načrt Strategije prije svog osnivanja, i predstavnici nezavisne kulturne scene koji će biti odabrani putem natječaja, partnerski upravljaju prostorima kluba Palach, dijelom Filodrammaticae i Marganova (bivša tvornica papira Hartera).

Potom je raspisan natječaj za predlaganje kulturnog programa, a početkom rujna 2013. odabran je prijedlog Saveza udruga Molekula. SKC i Molekula dobili su spomenute prostore na korištenje bez naknade, uz podmiren dio režijskih troškova, domara, obavezu zajedničkog planiranja investicija u prostore te prihod od najma ugostiteljstva u klubu Palach koji se vraća izravno u program. "Ovo posljednje izazvalo je dosta kontroverzi", napominje riječki pročelnik za kulturu Ivan Šarar, "ali po mojem mišljenju to je jedini način da Grad na transparentan način pokuša kreirati model u kojem komercijalna djelatnost financira kulturnu". Iako je krajem veljače na natječaju SKC-a podijeljeno 175.000 kuna programskih sredstava za dvadeset studentskih projekata iz kulture i umjetnosti, a početkom ožujka završen je javni poziv Saveza udruga Molekula i SKC-a za stvaranje i realizaciju koncepta vizualnog uređenja Palacha, još uvijek nije raspisan natječaj za ugostiteljsku djelatnost u klubu. Tako Davor Mandić u *Novom listu*² piše da je činjenica da "uređenje prostora, povrat najma od šanka, plaćen dio komunalija, a uz to i potencijal (za prijavljivanje, op.a) Javnih potreba u kulturi čine Palach mogućim mjestom neloyalne konkurenkcije", uopće ne promatrajući Palach kao prostor jav-

nosti koji ne mora nužno biti profitabilan. Izgleda da je puno veći problem ovoga modela upravo prihod od šanka koji će ostati izabranom ugostitelju..

Slijedom te argumentacije, otvara se polje za postavljanje pitanja o komercijalizaciji kulturne djelatnosti. Više je primjera razvijanja kulturnih programa koji su na kraju osnaživali zaradu na šanku (ni upokojeni riječki festival Harteria nije daleko od toga), a koji su pokopali kulturne inicijative, potom primorane u potpunosti razdvojiti te dvije djelatnosti da bi nastavile s kulturnom proizvodnjom. Dalje, kreatori ideje stvaranja novih centara studentske i nezavisne kulture ističu ulazak Hrvatske u Europsku uniju, program Kreativna Europa i natječaj za Europsku prijestolnicu kulture 2020 kao poticaje razvoju ideje tog kulturnog huba. I upravo su kandidatura Grada Rijeke za EPK, Palach, Filodrammatica i Marganova kao novi centri nezavisne i studentske kulture te Festival kreativnosti Republike tri od osam prioritetnih kulturnih projekata Grada Rijeke do 2020. godine.

Ljetos je gotovo milijun kuna bez natječaja dodijeljeno projektu Republika koji su organizirali ljudi iza novosadskih festivala Exit i Cinema city te beogradskog Share, za koje

akteri novosadske nezavisne scene nemaju riječi pohvale. Festival Exit pojeo je oko 90 posto gradskog budžeta za kulturu, ostavivši iza sebe razbijenu i opustošenu scenu u polju umjetničke prakse, bez ispostavljanja finansijskih izvješća svih ovih godina, a prošle godine niti jedna nezavisna organizacija nije dobila podršku na natječaju za javne potrebe u kulturi. Unatoč jasnim obrisima scenarija liberalizacije tržišta i neoliberalne politike koji je Republika naznačila u riječkom kulturnom prostoru, nezavisna se scena pobunila prvenstveno zbog nepostojanja procedure dodjele sredstava. Iako Ivan Šarar ističe da je poticanje nezavisne kulture jedno, a poticanje kreativnih industrija drugo, teško je zamisliti način na koji je ta dva sektora moguće odvojiti ako su oba financirana iz gradskog proračuna za kulturu, što je i pokazao slučaj festivala Republika. Na pitanje o isplativosti minulog festivala za riječku scenu te koliko je taj projekt doveo do osnaživanja kulturne scene i njenih aktera, pročelnik za kulturu naglašava da "još uvijek ne znamo ni kakva je 'isplativost' ulaganja u nezavisnu kulturnu scenu, jer svi jako dobro znamo da smo u Hrvatskoj tek u povojima što se tiče evaluacije u kulturi, bez obzira o kojim se parametrima radi". No evaluacija projekta Republika već je izostala i izgledno je da se festival ove godine neće održati unatoč tome što se i dalje nalazi među strateškim prioritetima kulturnog razvijanja. Kao što je teško razdvojiti poticanje nezavisne kulture i kreativnih industrija u kontekstu jednoga budžeta, tako je upravo na primjeru Exita možda i lako predvidjeti mogući smjer razvoja ove politike.

POTRŽIŠNJE KULTURE

Naizgled, riječka je priča moguća bilo gdje jer u svakoj sredini postoje neiskorišteni prostori s jedne strane i potrebe za prostorima s druge te kulturni radnici iz svih sektora koji imaju ideje, znanje i iskustvo. No, kako pojašnjava Daniela Urem, pročelnica kulture riječkog Sveučilišta, trenutak u kojem dolazi do osmišljavanja i stvaranja riječkog "huba", trenutak je u kojem se na pravim mjestima (ured za kulturu Sveučilišta, gradski ured za kulturu i Savez Molekula) nalaze pravi ljudi. Sretan splet okolnosti ili nužda u suvremenom poretku stvari? Što vlast u gradu Rijeci prijeći da atraktivne lokacije u centru grada i prostor bivše tvornice papira isporuči najboljem ponudaču koji će tamu sagraditi komercijalne sadržaje poput polivalentnih dvorana, šoping centara ili drugih sadržaja koji će donositi profit privatnim džepovima? Na ovome se mjestu potrebno vratiti korak unatrag da bismo vidjeli postoje li već suradnje privatnog i javnog u okruženju sljedećeg strateškog projekta.

Do 18. veljače bila je otvorena javna rasprava o Nacrnu Strategiji razvoja Sveučilišta u Rijeci 2014.-2020., a indikativno je da je u nju po prvi put uvedena kultura kao strateški prioritet. To konkretno znači ovo: kultura se u nacrnu Strategiju spominje točno 15 puta, ponajviše u kontekstu javne funkcije Sveučilišta. Pod točkom d) odnosno "Sveučilište u Rijeci je pokretač kulturnog razvoja regije" nalaze se svega dva cilja: razvijati sustavnu kulturnu produkciju na Sveučilištu (ovdje svakako ulazi osnivanje SKC-a te financiranje dvadesetak studentskih projekata), te "u suradnji s Gradom Rijekom natjecati se za status Europske prijestolnice kulture". Zanimljiva je i točka b) koja glasi "Sveučilište u Rijeci je pokretač regionalnog gospodarskog razvoja te relevantan gospodarski partner i subjekt koji osigurava dvosmjerni transfer tehnologije i ekspertize". Sveučilište taj transfer osigurava razvijanjem znanstvenih i stručnih usluga (servisa) kojima će se dodatno podupirati razvoj "nove" industrije u regiji, posebice zdravstvene, turističke, farmaceutske i obrazovne industrije, industrije znanstvenih istraživanja te industrije proizvodnje e-aplikacija (softvera), informativnih, zabavnih i kulturnih sadržaja. Sintagma "industrija proizvodnje kulturnih sadržaja" tako neodoljivo podsjeća upravo na slučaj Republike za koju su Grad Rijeka i Sveučilište u Rijeci dobrodošno omogućili riječkim studentima besplatne ulaznice "s ciljem da na festivalu okupe što više kvalitetnih mladih pojedincova", a što je zapravo značilo i javno bilo objavljeno, da se nudi "jedinstvena prilika zainteresiranim studentima da sudjeluju u organizaciji ovog događaja kroz volonterski program"³, dakle neplaćeni rad, unatoč milijunu za koji je gradski budžet za kulturu umanjen.

Nastavno na to, važan je moment i Znanstveno-tehnološkog parka Sveučilišta u Rijeci, smještenog u prostoru Kampusa. Nastao kao model tzv. javno-privatnog partnerstva, obuhvaća niz privatnih projekata koji koriste javni prostor, javna sredstva, studentski rad, a malo ih ostvara u projekti od javnog značaja. Među gotovo dvadeset privatnih tvrtki nalaze se agencija za zastupanje u osiguranju, PR agencije, konzultantske tvrtke te toliko nužne

Riječka je priča moguća bilo gdje jer u svakoj sredini postoje neiskorišteni prostori s jedne strane i potrebe za prostorima s druge te kulturni radnici iz svih sektora koji imaju ideje, znanje i iskustvo

agencije za posredovanje pri privremenom zapošljavanju, traženju i selekciji kadrova, outsourcingu te "drugim rješenjima na području ljudskih potencijala". Osim njih, neki su od korisnika prostora Parka i tvrtka za razvoj inovativnih ICT tehnologija, tvrtka za izradu web stranica i aplikacija, tvrtka za razvoj tehnoloških inovacija i oblikovanje vizualnih komunikacija te brodogradevno-dizajnerska tvrtka. Ovdje se već nalazimo na čvrstom tlu onoga što nazivamo kreativnim industrijama, novom ključnom pojmu razvoja riječke, ali i globalne kulture. Na simpoziju u organizaciji mreže Clubture koji se održao u studenom 2013. u Rijeci, Tomislav Medak je, objašnjavajući odnos kulturnih i kreativnih industrij na naglasio da smatra pojmom kreativnih industrij donekle praznim jer mu nedostaje baza: ne postoje kreativne industrie bez industrije, tehnološkog know-howa, sofisticiranih proizvodnih tehnologija i dovoljno velikog tržišta. "Stoga, kada se kreativne industrie smještaju u područje kulture, 'promašili smo ceo fudbal', jer one su prvenstveno pitanje industrijske politike, politike zapošljavanja i politike istraživanja i razvoja", naglasio je tom prilikom.

U tom kontekstu, posebno je zanimljivo postojanje brodogradevno-dizajnerske tvrtke u sklopu riječkog znanstvenog huba jer angažira i pitanja stanja sektora brodogradnje, koji je baš u Rijeci potučen i planski uništen, te uz njega vezanog sektora rada, prema kojemu je odnos možda najbolje ocrtan upravo ugošćavanjem tvrtki za agencijski rad i outsourcing u sklopu Parka. Nije naodmet spomenuti da je u tijeku realizacija ideje novog Znanstveno-tehnološkog parka koji bi, eksplicitno se i s obzirom na spomenutu situaciju demontiranja riječkih brodogradilišta krajnje sarkastično naglašava, trebao omogućiti daljnji razvoj brodogradevne industrije, čijem su sastanku u Rijeci u siječnju ove godine prisustvovali svi relevantni akteri hrvatske kreativno-industrijske priče: ministar financija, ministar znanosti, obrazovanja i sporta, a pozvani je ministar gospodarstva bio spriječen. Tako se polako stvaraju obrisi dalnjeg parazitiranja privatnog profita na javnom dobru, nastalog kao proizvod menadžerske kulture čiji je osnovni interes statističko ostvarivanje, a ne proizvodnja sadržaja od koje prvenstveno lokalna zajednica, stvarni vlasnik materijalnih sredstava, ima koristi.

IZLISTATI JAVNA DOBRA

U slučaju riječkog kulturnog huba, odluka o korištenju prostora u centru grada naizgled je u rukama onih kojima je prostor "dan" na upravljanje, iako je prvotni dojam da se radi o ravnnopravnosti svih strana, posebnost je i tog strateškog kulturnog prioriteta u tome što se radi o inicijativi institucija koje raspolažu prostorima potrebnim za realizaciju projekta, dakle opet o prostorima koji bi trebali biti javni. Sveučilište je osnovalo Studentski kulturni centar kojem je povjerenje korištenje prostora u gradskom vlasništvu, riječki je Odjel za kulturu raspisao natječaj o kojem je odlučivalo Povjerenstvo u kojem su sjedili predstavnici kulturne uprave, predstavnici kulturnih vijeća te predstavnica Sveučilišta u Rijeci. Stoga ne čudi povjerenje koje projektu iskazuju predstavnici institucija, dok predstavnici nezavisne kulture ipak sa zadrškom čekaju rezultate potpisanih ugovora: "Uz postojeću društvenu sliku koja ide k negaciji raznih oblika društvenih ugovora, očekivanja su svedena na minimum", kaže Damir Batarelo, predsjednik Saveza udruga Molekula.

Batarelo također ističe da prostori u centru grada traže potpunu rekonstrukciju. "Budžet grada Rijeke namijenjen svim zahvatima iznosi oko 300.000 kuna. Obnova Palacha će uključiti, osim samog izgleda, zadovoljavanje minimalnih tehničkih uvjeta, strujne i vodoinstalacije te sve oblike dodatnih radova, pritom misleći na uistinu sve, od poda, razglaša, rasvjete itd. Filodrammatica je s druge stane konzervatorski zaštićena i u samoj dvorani ne smije biti ulaganja osim ako iste ne odobre restauratori. Čini mi se da je i taj projekt Grada nakon markiranja označenih površina zastao na tome radi nedostatka sredstava za obnovu. Zidovi dvorane su isti još od vremena čuvenog arhitekta Giacoma Zammatija, a stolice su iste još od vremena JNA. Osim farbanja i sposobljavanja uredskog prostora, dvorana se neće bitnije mijenjati. Hartera s druge strane predstavlja derutan lokalitet s tendencijom propadanja ako Grad ne uspije pronaći sredstva da barem pokrpa ono što se pokrpati može. Krov glavne hale Marganova je gotovo propao, ne postoje struja niti voda za održavanje bilo kakvog kontinuiteta tijekom godine, ostali sadržaj je razbijen i čak pokraden (primjer željeznih vrata koja nestaju istom brzinom kako se i postave). Osim Palacha, budžet za pokrivanje ovih radova za 2014. godinu ne postoji. Odjel za kulturu se sporazumom ugovora obvezao nastaviti ulagati u navedene sadržaje. Što će biti u 2015. godini "ne mogu tvrditi sa sigurnošću".

Prostori Palacha, Marganova i Filodrammatice javni su prostori čijem bi korištenju moralo prethoditi razgraničenje pojmove javnog i privatnog te transparentno upravljanje koje neće ovisiti o ostacima budžeta koji pojede kandidatura grada za Europsku prijestolnicu kulture, daljnji strateški prioritet koji povezuje Grad i Sveučilište. Kad u Strategiji razvoja Sveučilišta čitamo da je potrebno "uključiti studente u sva tijela vezana uz studentski standard u obrazovanju, prehrani, smještaju, kulturi, sportu i sl.", tako olako izlistan popis javnih dobara podsjetnik je da je studentski standard ujedno i društveni standard koji prečesto previđamo. Međutim, prilika za sudjelovanje u organizaciji kulturnih događaja studentima predstavlja kao prilika za stjecanje iskustva, a zapravo im se podvaljuje uloga radnika koji trebaju biti zahvalni što sudjeluju u velikim projektima. Bila to Republika, kulturni hub koji profitira od šanka kojim upravljaju "iskusniji" voditelji udruga, znanstveni projekti koji se hrane javnim za privatni džep, kreativne industrije koje su uništile vlastitu bazu ili privatna tvrtka koja u susjedstvu fakulteta čeka diplome da ih iznajmi na određeno – u temelju je svega odnos prema radu. ■

Bilješke:

1 Rezultati istraživanja nisu javno dostupni na internetu, ali se donekle daje uvid u članku: "Trebamo studentski kulturni centar" B. Kanazira, objavljenom 24.11.2012. godine na portalu Korzo.net, <http://www.korzo.net/Konkretno/Trebamo-studentski-kulturni-centar.html>

2 "Do kada će vrata kulturnog riječkog kluba Palach biti zatvorena?", Davor Mandić, objavljeno 19.1.2014. <http://www.novilist.hr/Vijesti/Rijeka/Scena-Do-kada-ce-vrata-kulturnog-rijeckog-kluba-Palach-bititi-zatvorena>

3 <http://www.mojarijeka.hr/vijesti/besplatne-ulaznice-i-nova-radna-iskustva-za-studente-na-republici>

temat priredio: [BLOK] – Ivana Hanaček,

Ana Kutleša i Vesna Vuković

ilustracije: Dario Dević i Hrvoje Živčić

Tekstovi su proizašli iz istraživanja u okviru projekta Ka SC-u kao javnom dobru uz potporu Zaklade Kultura Nova.

Zaklada
Kultura nova